



# והתענג בדשן

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו

הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א

מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור בימי ראשון בשעה 18:00

בבית המדרש "חזון עובדיה" דימונה

גליץ 270  
ידיד לה' כי טוב כי לעולם חסדו

"והתענג בדשן נפשכם, חסו אונכם ולכו אלי, שקינו ותנחי נפשכם" (ישעיה נה ב)

## רבי שמעון בר יוחאי

### קורותיו ומסכת חייו

עומד ביער גדול מלא מלא אילנות, חלקם רעננים ונותנים פירות, וחלקם יבשים בלי פירות כלל. והוא נשען על אחד האילנות היבשים. וישא עיניו וירא, איש גבה קומה, בעל הוד והדר, נושא על שכמו נוד מלא מים. עבר האיש בכל היער, והשקה חלק מן האילנות היבשים, ועל חלקם דילג והשאיר אותם כמות שהם יבשים. וכשהגיע האיש אל האילן שנשען עליו רבי יוחאי, הוציא מחיקו צלוחית אחת קטנה מלאה מים חיים טהורים, והשקה את האילן הזה וברכה. והנה רואה רבי יוחאי ששרתה הברכה באותם המים המועטים, והם הלכו והתרבו עד שהקיפו את כל סביבות האילן, ומיד לאחר מכן התחיל האילן להוציא ענפים, עלים רעננים, ותפוחים גדולים ומשובחים בעלי ריח חזק עד למרחוק. בבוקר התעורר רבי יוחאי מתוך שמחה גדולה ועצומה, ולנגד עיניו עמד הפסוק (תהלים קיג ט): "מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה הללו יה", הוא מיד סיפר את חלומו לאשתו, ואמר לה, חלום חלמתי, ופתרונו פשוט לדעתי: היער הוא העולם, והאילנות הם הנשים, מהן נותנות פירות, ומהן עקרות כאילנות היבשים. וב"ראש השנה" יש מהן נפקדות להוליד<sup>2</sup>, ויש מהן נשארות עקרות. והאילן שהייתי נשען עליו זו את בתי, והשקו אותך ממעיין הברכה שנוליד בנים צדיקים! אמנם, דבר אחד נשאר לי להבין בפתרון החלום, מדוע את כל האילנות השקה אותם האיש מהנוד, ורק את האילן שהייתי אני נשען עליו, הוא השקה מהצלוחית, ושפך עליו את כולה, ולא השקה ממנה שום אילן אחר? אמרה לו אשתו: באמת גם לי תמוה הדבר! ואכן תרשני ללכת לרבי עקיבא, להגיד לו את החלום, והוא יגיד לנו את פתרונו. אמר לה, שנינו יחד נלך לרבי עקיבא ונספר לו את החלום, והוא ברוח קודשו יגיד לנו את פתרונו.

#### רבי שמעון נולד בחג השבועות

ב. במוצאי ראש השנה הלכו שניהם יחד אל רבי עקיבא, וכשסיפר לו רבי יוחאי את חלומו, פתר לו רבי עקיבא כפי שפתר הוא, ואף הוסיף לבאר לו מהי הסיבה שדווקא האילן שלו הושקה מהצלוחית ולא אילן אחר. אמר לו, דע לך רבי יוחאי, כי חלומך הוא משל על הנשים היולדות והעקרות, ואשתך שרה היא מהעקרות שאי אפשר לה להוליד בשום אופן, אך תפילותיה ורוב דמעותיה ששפכה לפני השם, הן שזיכו אותה ונהפכה מעקרה ליולדת! והצלוחית שראית - היא צלוחית של דמעותיה שנאספו, ומהם השקוה ורווה להוליד לך בנים, ולכן לא השקו מאותה צלוחית שום אילן אחר, רק אותו אילן הרומז לאשתך! ואז אמר לה רבי עקיבא: השנה את הרה ויולדת בן שיאיר את עיני ישראל בחוכמתו ובמעשיו. שמחו רבי יוחאי ושרה אשתו מאוד, והלכו לביתם לשלום. ואכן כך היה, בחודש התשיעי בדיוק הוא חודש "סיון" ביום "חג השבועות" שבו ניתנה התורה לישראל, ילדה שרה בן, והתמלא כל הבית אורה. שמחו בו הוריו מאוד, ועשו משתה גדול ביום השמיני למילתו, וקראו את שמו "שמעון", על שם ששמע השם לקול תפילת אמו, צדקותיה ובכיותיה! והודו להשם יתברך וחילקו הרבה צדקות. ומהיום ההוא והלאה נתנו עיניהם עליו לשומרו מכל טומאה, וגידלוהו בקדושה ובטהרה, ובהיותו בן חמש שנים מסרוהו לבתי תלמוד תורה שהעמיד רבן גמליאל בירושלים, והיה עולה ומתעלה בתורה כמעין המתגבר. (הובא בספר "נחלת אבות" לגאון רבי יוסף משאש זצ"ל חלק ג עמוד לא)

הורתו ולידתו של רבי שמעון בר יוחאי. נין ונכד להלל הזקן. רבי שמעון נולד בחג השבועות. הוא לבש עזות דקדושה. ריבוי הספסלים בבית המדרש. למה פחד רבן גמליאל שיענשו? "דברי חכמים פדרבנות". "ואתי עזבו ואת תורת לא שמרו". מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. הרמב"ם מורה דרך: איך ההורים, המורים והרמ"ם, יביאו ילד, נער או בחור, ללמוד תורה בנועם. מי אמר על מי: "זכאה חולקת, זכאה דר, דהא בזכותך אפילו ינוקי דבי רב, אינון טגרין רמאין תקיפין". ראש ישיבה ב"תקוע". מתלמידיו: רבי יהודה הנשיא, רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים. חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר: "כי לא תשכח מפי זרעו". עמדו ומלאו את כל ארץ ישראל תורה. חמיו: רבי פנחס בן יאיר. י"ג שנה אחר החתונה בישיבת רבי עקיבא בבני ברק. קושיית המהר"ם שיף, ותירוצי הגרי"ח ב"בן יהוידע", והגרי"ח סופר ב"תרנן לשוני", והגר"ח פאלאג'י ב"זכירה לחיים". מי אמר על מי פעמיים "והחוט המשלש לא במהרה ינתק"? מי האבא שעמד מפני בנו ולא הכירו. "ונשמע קולו בבאו אל הקדש". מעשה מהמם על הגאון מוילנא שישן עשר דקות יותר מהרגלו.

#### "מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה הללו יה"

א. בעזרת השם יתברך מחר בערב כל עם ישראל נחוג את הילולת התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. ולכן נקדיש היום את השיעור לדבר כמה דברים מעניינים אלו. ראשית, מעשה נורא ומאוד מאוד מחזק איך בכלל רבי שמעון בא לעולם. אביו של רבי שמעון, הוא "יוחאי", היה חכם ועשיר ונכבד ומקורב למלוכה. אשתו "שרה" היתה מצאצאיו של הלל הזקן<sup>1</sup>, ובמשך שנים רבות היתה שרה עקרה אין לה ולד, עד כדי כך שרבי יוחאי עלה בדעתו כבר לגרשה או לשאת אשה אחרת עליה. כשנודע לה הדבר, היא לא אמרה לו כלום, אך מאידך הרבתה מאוד מאוד בתפילות, צדקות וצומות, והיתה בוכה בכי גדול לפני השם יתברך בלב נשבר ונדכה שיתן לה היריון, ותזכה ללדת בן. והנה לביל ראש השנה כשרבי יוחאי היה ישן על מיטתו, הוא רואה בחלומו איך הוא

<sup>2</sup> כמו שאמרו בגמרא ראש השנה (י ס"ג) שבראש השנה נפקדו: שרה, רחל וחנוה. ובמדרש תנחומא (פרשת וירא סימן יז) כתוב, ארבעה עקרות נפקדו בראש השנה, ואלו הן: שרה, רבקה, רחל ולא.

<sup>1</sup> בגמרא מסכת שבת (טו ע"א) מובא שהלל הזקן נהג את שנות נשיאותו בעם ישראל כמאה שנה לפני החורבן. והוריו של רבי שמעון היו בזמן החורבן, ורבי שמעון עצמו נולד כמה עשרות שנים לאחר החורבן. ועל כל פנים רבי שמעון היה נין ונכד להלל הזקן.

ג. לאחר מכן, בעוד רבי שמעון נער צעיר, הלך ללמוד תורה אצל חכמי הסנהדרין בעיר ”בבנה“, ומרוב חשקו הגדול ואהבתו לתורה הקדושה, קיים בעצמו את דברי התנא יהודה בן תימא (אבות פרק המשנה כ): ”הוי עז כנמר“, ולבש עזות דקדושה, והרשה לעצמו לשאול שאלות את חכמי ישראל קבל עם ועדה על אף גילו הצעיר מאוד, כי לא הבישן למד. וכמו שמשופר בגמרא מסכת ברכות (כז ע”ב כח ע”א), ששאל רבי שמעון את נשיא ישראל רבן גמליאל ואת רבי יהושע בן חנניה, אם תפילת ערבית היא רשות או חובה, ובסופו של כל הדיון שם, התגלגל שמינו גם את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא ישראל, וסילקו את שומר הפתח של בית המדרש, וניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס ללמוד תורה, כי לפני כן כשהיה רבן גמליאל נשיא לבדו, דעתו היתה שכל תלמיד שאין תוכו כבדו [שארין פנימיותו כמו החיצוניות שהוא מקריין], והיינו שהוא עוסק בתורה, אבל אין בו יראת שמים כנאה וכיאה (עין יומא עב ע”ב), לא יכנס לבית המדרש! אבל באותו היום שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, ניתנה רשות לכולם להיכנס, בלי לבדוק אם תוכו כבדו או לא, ובעקבות כך התווספו 400 ספסלים בבית המדרש, ויש אומרים 700 ספסלים<sup>3</sup>. ומרוב שהתרבו כל כך הרבה תלמידים, לא היתה הלכה שהיו מסופקים בה עד אותו יום בבית המדרש, שלא הצליחו לפרש אותה באותו היום, כי התחדדו והתלבנו הדברים היטב היטב, כמו שאמרו בגמרא מסכת תענית (תענית ז ע”א), על הפסוק (משלי כז יז): ”כִּרְחֵל בְּכֶרֶךְ יִחַד וְאִישׁ יִחַד פְּנֵי רָעָהוּ“, מה ברזל זה אחד מחדד את חברו, אף שני תלמידי חכמים מחדדים זה את זה בהלכה. כל שכן אלפי חכמים שלומדים יחד את אותו נושא, שבוודאי מחדדים אלו את אלו בהלכה על בוריה היטב היטב.

### הלכה כרבי אלעזר בן עזריה

ד. ובדרך אגב, צריך לדעת שבאמת השיטה הזאת של רבי אלעזר בן עזריה לקבץ את כולם לבית המדרש ולא לבדוק בציציותיו של כל אחד אם הוא ראוי או לא, היא השיטה שהסכימו איתה חכמים שכך צריך לנהוג למעשה, כמו שאומרת הגמרא שם, שכאשר ראה רבן גמליאל שהתווספו כל כך הרבה תלמידים, חלשה דעתו, אמר, שמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל! ופירש רש”י, שהיה דואג שלא יענש על זה שמנע אותם מלבוא ללמוד תורה. ולכן הראו לו משמים בחלום כדי חרס לבנים מלאים אפר. כלומר, רמזו לו שהוא צודק, שמי שאין תוכו כבדו אינו ראוי לבוא לבית המדרש, והוא דומה לכד נאה מבחוץ אך בתוכו יש אפר שלא שווה כלום, נמצא שגם התלמידים האלו אינם ראויים באמת ללמוד תורה, והכל זה רק חיצוניות. אך אומרת שם הגמרא, ”לא היא“, זה לא נכון, כי חלילה לנו למנוע שום אדם מבית המדרש. ומה שהראו לרבן גמליאל בחלום, זה היה רק כדי ליישב את דעתו ולהרגיע אותו מפני כבודו שלא יצטער ולא יענש, כי כוונתו היתה לשם

<sup>3</sup> בזמנו מרח זיע”א אמר בשיעור, שהספסלים הללו, לא היו כמו הספסלים של בית הכנסת ה”יזדים“, שיכולים לשבת שם ארבעה או חמשה אנשים לכל היותר, אלא הם היו ספסלים גדולים וארוכים שהיו יושבים שם שלושים וארבעים איש בכל ספסל. לך תחשבו עכשיו אלפי אלפים של תלמידים התווספו אז לבית המדרש.

<sup>4</sup> עכשיו תשמעו את לשונו הזהב של הרמב”ם בפירוש המשניות (מסכת סנהדרין פרק י משנה א ד”ה ואתה המעיין) איך הוא מסביר במתק שפתי, איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם בעסק התורה והמצוות, וכיצד על ההורים בבית, ועל המורים בתלמודי התורה, ועל הרמ”ם בישיבות, לקחת ילד קטן או גדול, נער או בחור, ולהביא אותו בנועם נפלא למציאות שילמד תורה כהוגן, כל אחד ואחד כפי גילו ועל פי כח שכלו והבנתו שהוא יכול להכיל. וזו לשונו המתוקה והנפלאה: ואתה המעיין, הבן ממני משל זה, ואחר כך שים ליבך לשמוע דבריי בכל הענין הזה. נניח, שנער צעיר הוכנס אצל מחנך ללמוד תורה, וזו טובה גדולה לו בגלל מה שיגיע אליו מן השלימות [בעתיד], אלא שהוא מחמת גילו הצעיר וחוסר דעתו, לא יבין ערך אותו הטוב, ולא מה שייביא לו מן השלימות. והנה ההכרח מביא את המלמד שהוא מושלם ממנו, לרזו על הלימוד בדבר החביב עליו מחמת גילו הצעיר, ויאמר לו: למד ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך חתיכת סוכר, ואז ילמד וישתדל, לא לעצם הלימוד לפי שאינו יודע לזה ערך, אלא כדי להשיג אותו המאכל, ואכילת אותו המאכל אצלו יותר חשוב מן הלימוד ויותר טוב בלי ספק, ולפיכך חושב הוא את הלימוד עמל ויגיעה, שהוא עמל בו כדי שישגי באותו העמל את אותה המטרה החביבה עליו, והיא אגוז אחד או חתיכת סוכר.

וכאשר גדל ונתחזק שכלו ונעשה קל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מקודם, וחזר להעריך דברים אחרים, משדלים אותו בדבר היותר חשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו: למד ואקנה לך נעליים נאות או בגד שתוארו כן, וגם אז ישתדל לא לעצם הלימוד אלא לאותו הלבוש, כי אותו הבגד אצלו יותר חשוב מן הלימוד, והוא תכלית הלימוד. וכאשר תהיה דעתו יותר שלימה ויקל בעיניו דבר זה, משדלים אותו במה שהוא יותר מזה, ויאמר לו מלמדו, למד פרשה זו או פרק זה, ואתן לך דינר או שני דינרים, וגם אז ילמד וישתדל כדי לקבל אותן המעות, וקבלת המעות אצלו יותר נכבד מן הלימוד, לפי שתכלית הלימוד אצלו אז, הוא קבלת המעות שהובטחו לו. וכאשר יהיה בעל הכרה יותר ויקל בעיניו גם דבר זה, וידע שהוא דבר פחות ערך, משדלים אותו במה שהוא יותר חשוב מזה, ואומרים לו: למד כך שמהיה רב ודין, וכבדוך בני אדם ויעמדו מפניך, ויקיימו דבריך ויגדל שמך בחיך ואחר מותך כמך פלוני ופלוני, ואז ילמד וישתדל כדי להשיג אותה המעלה, ותהיה התכלית אצלו שיכבדוהו בני אדם וינשאורו וישבחוהו.

שמים לפי הבנתו שמי שאין תוכו כבדו, לא ראוי ללמוד תורה כל כך יקרה וחשובה שהקדוש ברוך הוא יצר אותו והשתעשע בה תתקע”ד [974] דורות קודם שנברא העולם (עין שבת פח ע”ב). אבל העיקר להלכה כרבי אלעזר בן עזריה. וכמו שאמרו באבות דרבי נתן (פרק ב הלכה ט): ”לכל אדם ישנה [ילמד], שהרבה פושעים היו בישראל והתקרבו ללמוד תורה ויצאו מהם צדיקים, חסידים וכשרים“. גם בגמרא מסכת פסחים (נ ע”ב) אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה, כי אט אט התורה תתקן אותו, תיישר אותו, ותעדין אותו כמו שצריך, כי ממנה תוצאות חיים (ע”פ משלי ד כג), ועל ידי עסק התורה כהוגן, יפתח לבו ליראה את השם ולאבהה אותו, ויזכה להגיע לדרגה של לימוד תורה לשמה. כמו שאמרו בספרי (פרשת עקב פסוקא מא) על הפסוק (קהלת יב יא): ”דִּבְרֵי חֲכָמִים כְּדָבָרֹת“, מה דרבן זה מכווין את הפרה לתלמיה להביא חיים לבעליה, כך דברי תורה מכוונים דעתו של אדם לדעת המקום. וכיצא בזה אמרו חז”ל (פתיחה איכה רבתי ועוד) על הפסוק (ירמיה טז יא): ”וְאֵתִי עֲזָבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמְרוּ“, אמר הקדוש ברוך הוא הלוואי אותי עזבו, אבל את תורת שמרו, שמתוך שהיו מתעסקים בה, ”המאור שבה“ היה מחזירים למוטב. (עין גיליון 86 אות ד, 194 הערה 1, 221 הערה 1 ד”ה נקודה נוספת, 242 אות ז. ועין עוד בגיליון 93 אות ב, 211 הערה 1)

### מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

ה. וכמו שכותב הרמב”ם בתשובותיו (סימן תנה), שלכאורה שני מאמרי חז”ל אלו סותרים זה את זה, שמצד אחד אמרו בגמרא בברכות (יז ע”א), כל העושה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא. ומאידך בגמרא פסחים אמרו, לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה? ועונה הרמב”ם: ולא קשיין אהדדי, שלעולם אין ראוי לו לאדם לעסוק בתורה אלא לשמה, כי לשמה הוא העיקר, ולא נצטוינו אלא לעסוק בתורה לשמה, ואילו העוסק בתורה שלא לשמה ראוי לו שלא נברא, אלא שאף על פי כן, טוב לעסוק בתורה שלא לשמה, ממה שלא לעסוק בה כל עיקר, כי אף שעוסק בה שלא כהוגן, הואיל ועוסק בה, מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. ע”כ. וביאר הרמב”ם את דבריו יותר בהלכותיו (הלכות תשובה פרק י הלכה ה): כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עליו פורענות, הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שציווהו בה, הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים, לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדים את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדים אותם אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתם ויתחכמו חכמה יתירה, מגלים להם רז זה מעט מעט, ומרגילים אותם לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה. ע”כ.<sup>4</sup>

וכל זה מוגנה, אלא שצריכים לכך מחמת קלות דעת האדם שעושה תכלית הלימוד דבר אחר חוץ מן הלימוד, ויאמר, מדוע לומד אני את הלימוד הזה אלא כדי להשיג בו זיהה באמת. וזהו אצל חכמים ”שלא לשמה“, כלומר, שהוא מקיים את המצוות ועושה אותם ולומד ומשתדל, לא למען אותו הדבר עצמו, אלא למען דבר אחר, והזהירונו חכמים עליהם השלום מזה, ואמרו (מסכת אבות פרק ד משנה ה): אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדום לחפור בהם, רומזים למה שביארתי לך שלא יעשה תכלית הלימוד, לא שיכבדוהו בני אדם, ולא רכישת ממון, ואל יעשה תורת השם פרנסה, ואל יהיה אצלו תכלית הלימוד אלא ידיעתו בלבד. וכן, אין תכלית האמת אלא לדעת שהוא אמת, והמצוות אמת, ולכן תכליתם קיומם. ואסור לאדם השלם שיאמר, אם עשיתי אלו הטובות ונמנעתי מאלו הרעות שהזהיר השם מהם, במה יהיה גמולי, לפי שזה כמו שיאמר הנער [הנ”ל], אם למדתי מה ינתן לי? ואומרים לו דבר פלוני. לפי שכאשר ראינו חוסר דעתו שאינו מבין ערך הדבר הזה ומבקש לתכלית תכלית, נענה לו לפי ערך סכלותו, ענה כסיל כאיוולתו. [על פי משלי (כו ה): ”עֲנֵה כְּסִיל כְּאִוְלָתוֹ, פֶּן יִהְיֶה חָקֵם בְּעֵינָיו“. ודו”ק].

וכבר הזהירונו חכמים גם על זה, כלומר, שלא ישים האדם תכלית עבודתו וקיימו למצוות, איזה דבר מן הדברים, והוא מאמר החסיד השלם משיג האמת, אנטיגנוס איש שוכו, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא על מנת לקבל פרס (מסכת אבות פרק א משנה ג). ורצו בכך להאמין באמת לעצם האמת, וזהו הענין שקוראים אותו עובד מאהבה. ואמרו עליהם השלום (מסכת עבודה זרה יט ע”א) ”בְּמִצְוֹתַי חָפֵץ מֵאֵד“ (תהלים קיב א), במצוותיו ולא בשכר מצוותיו. וכמה גדולה ראייה זו וכמה ברורה היא, שזו ראייה ברורה על מה שהקדמנו בדברינו. ויותר גדול מזה אמרם בלשון ספרי (פרשת עקב פסוקא מא): שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא, תלמוד לומר לאהבה את ה’, כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. [וכיצא בזה אמרו בנדרים (סב ע”א) על הפסוק (דברים ל): ”לְאַהֲבָה אֶת ה’ אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַת קְלָלוֹ וְלְדַבְּרָהּ בּוֹ“, שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא. ע”ש.]

הנה נתבאר זה הענין, והתברר שהוא מטרת המצוות ויסוד אמונת חכמים, ולא יתעלם ממנו אלא סכל ופתי אשר כבר השחיתוהו הזיות הדעות השיגעונית והדמיונות הגרועות. וזוהי מעלת אברהם אבינו שהיה עובד מאהבה, ואל הדרך הזו חובה לשאוף. ולפי שידעו חכמים עליהם השלום שענין זה קשה מאוד, ואין כל אדם יכול להשיגו, ואם ישיגו לא יישר בעיניו

## אמר רבי אלעזר, זכאה חולקיה דאבא, מאריה דדרא דא

ו. נחזור לענין, זכה רבי שמעון בר יוחאי שעל ידו התגלגלה הזכות הגדולה שהתרבו הספסלים בבית המדרש והתלבנו דיני תורה רבים שהיו מעומעמים, ואפשר שזכות זו עמדה לו לעתיד, שזכה לחזק ולהגביר מאוד מאוד את גבולות התורה, עד שאף הילדים הקטנים בדורו היו חזקים בתורה. כמו שכתוב בזוהר הקדוש (פרשת בלק דף ר"ו ע"א): **אמר רבי אבא, תוהנא על דרדקי דדרא דא, כמה תקיפא חיליהו, ואינון טגרין רבבין ראמין**. תמה אני על התינוקות שבדורנו, כמה תקיף וחזק כוחם בתורה, והם כהרים גבוהים רמים! **אמר רבי אלעזר, זכאה חולקיה דאבא, מאריה דדרא דא**, אשרי חלקו של אבא [רבי שמעון בר יוחאי] שהוא אדון [מנהיג] הדור זה, ..., **דאה לא יאה כדרא דא, עד דיייתי מלכא משיחא**. שלא יהיה כדורנו זה עד ביאת המלך המשיח. ע"ש. עוד הזוהר שם (דף קפז ע"א) מספר, שיום אחד רבי יצחק ורבי יהודה היו הולכים בדרך לאסוף כסף למצות הכנסת חתן וכלה לדאוג להם לכל צורכיהם, כי לא היה משהו אחר שישתדל עבורם, ובדרכם הגיעו לכפר סיכנין וראו שם ילד קטן, בנו של רב המנונא סבא, והתפעלו מאוד מאוד מתורתו ומחידושיו בסודות התורה, ומרוח הקודש ששרתה עליו כבר בעודו ילד. ומרוב התלהבותם ממנו, הם התקרבו ונישקו אותו. **בכה רבי יהודה ואמר: רבי שמעון זכאה חולקיה, זכאה דרא, דהא בזכותך אפילו ינוקי דבי רב, אינון טגרין ראמין תקיפין**. אשרי חלקך, ואשרי הדור, שהרי בזכותך, אפילו תינוקות של בית רבן, הם הרים גבוהים וחזקים בתורה כל כך. עיין שם את כל הסיפור באורך.

## ראש ישיבה ב"תקוע"

ז. גם זכה רבי שמעון לפתוח ישיבה בעיר "תקוע" בגליל, והעמיד ממנה תלמידים הרבה. ומבין תלמידיו היה "רבנו הקדוש" הוא "רבי יהודה הנשיא", מחבר ששה סדרי משנה, והוא סתם "רבי"<sup>5</sup> שמוזכר במשניות. וכמו שראינו במסכת שבת (קמז ע"ב) ובמסכת עירובין (צא ע"א), "אמר רבי, כשהיינו למדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע..." גם במסכת מנחות (עב ע"א) מפורש שרבי היה תלמידו של רבי שמעון בר יוחאי. ומעניין שבכל המקומות הנ"ל, רבי חוזר על אותה הלכה שהוא למד מרבי שמעון בר יוחאי. ע"ש. ובגמרא מסכת מועד קטן (ט ע"א) מובא, שגם רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים היו תלמידיו של רבי שמעון, ושיבח אותם שהם אנשים של צורה [חכמים (רש"י)], ושלא אליהם את בנו רבי אלעזר שביקש מהם ברכה.

## "פי לא תשכח מפי זרעו"

ח. נמצא שלאורך כל הדרך, בראש מעייניו של רבי שמעון בר יוחאי היה, איך להרבות תורה בישראל ככל היותר, איך להרבות את לומדי התורה, את ספסלי בתי המדרש. חזיק לזה אנחנו מוצאים גם בגמרא מסכת שבת (קלח ע"ב): תנו רבנן, כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה<sup>6</sup>, וראו שהתורה מתמעטת חלילה מעם ישראל, אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (עמוס ח יא): **"הנה ימים באים נאם ה', והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה', וכתוב (שם יב): "ונענו מים עד ים, ומצפון ועד מזרח, ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו"**, דבר ה' - זו הלכה. רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא כא): **"כי לא תשכח מפי זרעו"**. אלא מה אני מקיים **"ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו"**? שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. ע"ש. ולכאורה צריך להבין מה חידש רבי שמעון לחכמים, וכי הם לא ידעו את הפסוק בתורה **"כי לא תשכח מפי זרעו"**, הלוא לפי המציאות שהם רואים איך הדורות הולכים הלך וחסור ואט אט הלבבות מתמעטים יותר ויותר<sup>7</sup>, נמצא אם כן שבקצב כזה, במשך הזמן חלילה עתידה תורה שתשתכח מישראל, ולכן אמרו החכמים מה שאמרו. אז מה אם כן חידש להם בפסוק מפורש בתורה? אלא אומר רבי שמעון, מה שאמרה התורה **"כי לא תשכח מפי זרעו"**, זו לא רק הבטחה שככה יהיה ואין מצב אחר, וכמו שפירש רש"י על הפסוק שם: **"כי לא תשכח מפי**

זרעו - הרי זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי", כי אם זו רק הבטחה, אולי חלילה יגרמו העוונות ולא תתקיים ההבטחה. אלא הפסוק גם רומז לנו, איך עושים את זה שהתורה לא תשתכח מישראל? והתשובה היא: **"מפי זרעו"**, על ידי חינוך הילדים שאדם שולח את בניו ובנותיו למקומות של תורה ויראת שמים טהורה, ולא חלילה למקומות מפוקפקים ובעייתיים, אז ככה אנחנו נעשה שלא תשתכח תורה מישראל, אבל אם חלילה יחנכו ההורים את ילדיהם במקומות בעייתיים (עיין גיליון מס' 97 הערה 1, 98 הערה 2, 102 אות ג והערה 12 ועוד), איך שושלת עם ישראל תמשיך את קיום התורה והמצוות?! זה שחידש רבי שמעון לחכמים, שהכל תלוי בידינו שכמה שנחנך את בנינו ובנותינו יותר ויותר בדרך השם, ככה עם ישראל ימשיך להתחזק ולהתקיים לעד, ולא תשכח מפי זרעו, אמר. (עיין גיליון 103 הערה 1)

## עמדו ומלאו את כל ארץ ישראל תורה

ט. עוד אפשר לומר על פי מה שרמזו בזה, כי סופי תיבות של הפסוק: **"פי לא תשכח מפי זרעו"**, יוצא: **"יוחאי"**. ורמז רבי שמעון שעל ידי זרעו של יוחאי אבא, הוא רבי שמעון עצמו שהוא בנו יחידו, הוא יעשה שלא תשתכח תורה מישראל חס ושלום, וכמו שבאמת עשה, שהרביץ תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה כנ"ל. גם נראה שקיים בזה רבי שמעון את הוראתו של רבו רבי עקיבא, כמבואר במדרש קהלת רבה (פרשה יא אות ה) רבי עקיבא אומר, שנים עשר אלפים תלמידים היו לי מגבת ועד אנטיפרס, וכולם מתו בחיי בין פסח לעצרת, ובסוף העמידו לי שבעה ואלו הם: רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבי מאיר, ורבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ורבי יוחנן הסנדלר. אמר להם רבי עקיבא: הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן, מיד עמדו ומלאו את כל ארץ ישראל תורה. ע"כ.

## נשא את בתו של רבי פנחס בן יאיר

י. רבי שמעון נשא את בתו של רבי פנחס בן יאיר, כמבואר כמה פעמים בזוהר הקדוש שרבי פנחס בן יאיר היה חמיו, כמו בפרשת פנחס (דף רמ ע"ב): **אמר רבי שמעון, בריך ברי לקודשא בריך הוא, ברוך בני להקדוש ברוך הוא, עלך אתמר 'ישמח אביך ואמר ותגל יולדתך' (משלי כג כח), 'ישמח אביך, דלעילא. ואמר, דא כנסת ישראל. ותגל יולדתך, דא ברתיה דרבי פנחס בן יאיר חסידא**. זו בתו של רבי פנחס בן יאיר החסיד, שהיא רעייתו של רבי שמעון וילדתו של רבי אלעזר. גם בזוהר פרשת נשא (דף קמד ע"ב) אומר לו אליהו הנביא לרבי שמעון: **יומא דין בגינה היום הזה בגללך [רבי שמעון שאתה עוסק בתורה הרבה], אתעשרו חמשין כתבין לרבי פנחס בן יאיר חמוך העטירו חמישים כתרים לרבי פנחס בן יאיר חמך. ואנא אזילנא עמיה בכל אינון נהרי דטורי דאפרסמונא דכנא, ואני הלכתי עמו בכל אלו נהרות של הרי אפרסמון הטהור. והוא בריך דוכמיה, ואתתקן. והוא בחר את מקומו, ונתקן. ועיין עוד בהקדמת הזוהר (דף יא ע"א).**

## רבי חנניא בן חכניאי ורבי שמעון י"ג שנה למדו אצל רבי עקיבא

יא. מיד לאחר שבעת ימי המשתה של חתונתו, עבר רבי שמעון ללמוד תורה אצל רבי עקיבא ב"בני ברק", ושהה שם שלש עשרה שנה ברציפות, כמפורש במדרש ויקרא רבה (פרשת אחרי מות פרשה כא אות ח): **"רבי חנניה בן חכניאי ורבי שמעון בן יוחאי הלכו ללמוד תורה אצל רבי עקיבא ב"בני ברק" ושהו שם י"ג שנה**. ואמנם בגמרא מסכת כתובות (סב ע"ב) מוזכר מעשה זה כך: **רבי חנניה בן חכניאי, הוא קאזיל לבי רב [הלך ללמוד בישיבה] בשילהי הלוליה דרבי שמעון בן יוחאי [בסוף ימי שבעת ימי המשתה של חופת רבי שמעון בן יוחאי]. אמר ליה רבי שמעון לרבי חנניה: איעכב לי עד דאתי בהדר [המתן לי עד שישלמו ימי חופתי, ואבוא עמך לישיבה]. לא איעכבא ליה [לא הסכים רבי חנניה להמתין]. אזל רבי חנניה יתיב תרי סרי שני<sup>8</sup> בבי רב [ישב בישיבה שנים עשרה שנה]**.<sup>9</sup> ע"ש. ובגמרא שבעת ימי המשתה, הגיע גם

שמעון, "רבי מאיר", וכן מנוקד בזוהר הקדוש, ואילו האשכנזים אומרים "רבי".

<sup>6</sup> כלומר, כשחכמי הסנהדרין גלו ממקום עקב המצב הקשה, הם גלו לעיר "יבנה", ועל שם שהיו יושבים שורות שורות כמו "כרם", לכן אמרו "כרם" ב"יבנה". (רש"י)

<sup>7</sup> כמו שאמרנו בעירובין (נג ע"א): **אמר רבי יוחנן, ליבם של ראשונים כפתחו של אולם [של בית המקדש לפני ההיכל, שרחב עשרים אמה]. וליבם של אחרונים כפתחו של היכל [שרחב רק עשר אמות]. ואנו כמלא נבק מחט סידקית [שתופרים בה סדקי בגדים, שהנבק שלה דק ביותר]. אמר אביי, ואנו כי סיכתא בגודא לגמרא [כיתד שנועצים אותו בחור קטן שבקיר שבקושי הוא נכנס, כך אנחנו לגמרא, שרק מעט ממה שאנחנו שומעים אנחנו מבינים, וגם זה בקושי]. אמר רבא, ואנו כי אצבעתא בקירא לסברא [כאצבע שנותנים בשעווה קשה שאינה יכולה להיכנס בתוכה אלא נדבקת אליה מעט, כך אנחנו מתקשים בסברא]. ע"ש.**

<sup>8</sup> ומבואר בבבלי שהתעכבו בלימודם שנים עשרה שנה, ואילו במדרש מפורש שהיו שלש עשרה שנה, וצריך לומר שהיו בין שנים עשרה לשלש עשרה. ופשוט.

<sup>9</sup> והנה המהר"ם שיף הקשה בגמרא שם, שלכאורה מה השמיעונו חז"ל בזה, שלא המתין

בעיון ראשון, ולא יראה לו שהוא דעה אמיתית, לפי שדרכו של אדם לא יעשה מעשה אלא להשיג בו תועלת או למונוע נזק, ואם לאו הרי יהיו מעשיו לבטלה, ואיך אפשר לומר לתורני, עשה מעשים אלו ואל תעשהם לא מיראת עונש השם ולא לתקות גמולו, זה קשה מאוד, לפי שאין כל בני אדם משיגים האמת כמו אברהם אבינו. ולכן התירו להמונ שישארו כפי דעתם לעשות הטוב לתקות הגמול, ולהתרחק מן הרעות מיראת העונש, ומעודדים אותם על כך ומחזקים מחשבתם בו, עד שישגי המשיג וידע את האמת והדרך המושלמת מה היא, כדרך שאנו עושים לנער בזמן הלימוד כפי המשל שהקדמנו. ואין ההמונ מפסידיים לגמרי בהיותם מקיימים את המצוות מיראת העונש ותקות השכר, אלא שאינם שלימים. אבל מוטב להם בכך, כדי שתקנה להם תכונה והכשרה לקיום התורה, ויעברו אל האמת ויהיו עובדים מאהבה, והוא אמרם עליהם השלום, לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. עד כאן דבריו הנפלאים והמתוקים של הנשר הגדול רבנו הרמב"ם, הדרכה לחיים טובים ותקנים לכל אדם ולכל הורה ולכל מורה ולכל ר"מ איך להדריך את בניו ובנותיו, ותלמידיו בדרך השם כרצון השם יתברך.

<sup>5</sup> קראוהו "רבי" בלבד בלשון כבוד, שמרוב גדולתו לא היו מזכירים את שמו (עיין רשב"ם מסכת בבא בתרא נב ע"א). ומעניין שחכמי הספרדים אומרים "רבי", וכן קוראים לכל החכמים: "רבי"

רבי שמעון, ולמדו כל כך שנים ברציפות. וכך שתה רבי שמעון בצמא את תורתו של רבו רבי עקיבא, עד שנעשה רבי עקיבא לרבו המובהק. וכמו שאמרו גם בגמרא מסכת סנהדרין (פ"ד ע"א), אמר רבי יוחנן: סתם משנה רבי מאיר, סתם תוספתא רבי

רבי חנניא בן חכניא לרבי שמעון. וגאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו בן יהוידע הרגיש בזה, ותרץ שבא ליישב את המשך המעשה שהובא שם בגמרא: **עד דאתי, אישתנו שבילי דמתא** [עד שחזר רבי חנניא מהישיבה לאחר לימוד של שנים עשרה שנה רצופות, השתנו שבילי העיר, כי לבנו בעיר בניינים חדשים ונסתמו בה המבואות (רש"י)], **ולא ידע למיזל לביתיה** [ולא ידע באיזו דרך ללכת לביתו]. **אזל יתיב אגודא דנהרא** [הלך וישב על שפת הנהר]. **שמע לההיא רבייתא דהו קרו לה** [שמע שקוראים לענרה אחת]: **בת חכניאי, בת חכניאי, מלי קולתך ותא ניזיל** [מלאי את כלך מים, ובואי נלך]. **אמר שמע מינה, האי רבייתא, ידין**. [מבין אני כי נערה זו היא בתי]. **אזל בתרה** [הלך אחריה לבית]. **הוה יתיבא דביתיה קא נהלה קמחא** [היתה יושבת אשתו ומנפה קמח], **דל עינה חזיתיה** [הרימה את עיניה וראתה אותו], **סוי לבה** [ראה לבה, נדמה לליבה פתאום שזה בעלה], **פרח רוחה, ומתה**. **אימרו לפניו, רבונו של עולם: ענייה זו, זה שכרה** [לאחר שהסכימה שאכל לבית המדרש כל כך הרבה זמן?] **בעא רחמי עלה** ביקש רחמים עליה וחייה נעשה לה תחיית המתים. ע"כ.

[ובדרך אגב, לאחר המעשה הזה, הגמרא שם מביאה עוד מעשה: **רבי חמא בר ביסא אזיל, יתיב תרי טרי שני בבי מדרשא** [הלך ללמוד שנים עשרה שנה בבית המדרש]. **כי אתא** [כשחזר לביתו], **אמר, לא איבעיד כדעביד בן חכניא** [אני לא אעשה כמו שעשה בן חכניא שהופיע פתאום אצל אשתו]. **עייל יתיב במדרשא** [הלך ישב בבית המדרש שבעיר], **שלח לביתיה** [שלח להודיע בביתו שהוא הגיע]. בין כך ובין כך, **אתא רבי אושעיא בריה, יתיב קמיה** [בא רבי אושעיא בנו וישב לפניו, ולא היו מכירים זה את זה, כי עזב אותו אביו בעודו קטן מאוד]. **הוה קא משאיל ליה שמעתא** [רבי אושעיא לתמו שאל את רבי חמא שאלות בדברי תורה, ולא ידע שהוא אביו]. **חזא דקא מתחדדי שמעתיה** [ראה רבי חמא שמחודד זה השואל בהלכה], **חלש דעתיה** [חלשה דעתו של רבי חמא], **אמר בליבו, אי הואי הכא, הוה לי זרע כי האי** [אילו הייתי נשאר פה, היה גם לי זרע כמו החכם הזה, כי הייתי מלמד תורה את בני ואילו אני הנחתיו לבדו כשהוא קטן]. ועל כל פנים, כיון שכבר שלח רבי חמא להודיע לבני ביתו שהוא בא, **על לביתיה** [הלך לביתו, והנה בעודו וישב בביתו] **על בריה** [נכנס בנו רבי אושעיא שדיבר עמו מקודם, ועדיין רבי חמא לא ידע שזה הוא בנו]. **קם רבי חמא קמיה** לפני רבי אושעיא בנו. **הוא סבר, למשאליה שמעתתא קא בעי** [רבי חמא חשב ששוב בא רבי אושעיא אליו, כי ברצונו לשאול עוד שאלות]. **אמרה ליה דביתיה** [אמרה לו אשתו לרבי חמא]: **מי איכא אבא דקאים מקמי ברא** [וכי יש אבא שעומד בפני בנו? ורק עכשיו נתגלה לרבי חמא שזה החכם שהוא כל כך התפעל ממנו, זה בעצם הבן שלו]. **קרי עליה רמי בר חמא** את הפסוק (קהלת ד':) **"וְהָחוּט הַמְשָׁלֵשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִתֵּק"** - **זה רבי אושעיא, בנו של רבי חמא בר ביסא**. [רבי אושעיא היה דור שלישי לרבי ביסא, וממלא מקום אבותיו בחכמה, נמצא שהיו שלשה דורות של חכמים, רבי ביסא, רבי חמא ורבי אושעיא. וזו מעלה גדולה מאוד, כמו שאמרו בגמרא בבא מציעא (פ"ה ע"א): אמר רבי יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרוע לעולם, שנאמר (ישעיה נ"ט כ"א): "וְאֵינִי זֹאת בְּרִיתִי... לֹא יִמְשְׁלוּ מִפִּי, וּמִפִּי זֶרַע, וּמִפִּי זֶרַע, אֲמַר ה', מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם". מאי אמר ה'? אמר הקדוש ברוך הוא, אני ערב לך בדבר זה. מאי 'מערתה ועד עולם'? מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה]. ואם נתבונן, נראה שמי קרא עלי את הפסוק הזה, "רמי בר חמא", שאולי היה אחיו של רבי אושעיא וכיכדו מאוד. וחזר על זה שוב בגמרא בבא בתרא (נט ע"א), כשרבי אושעיא פסק הלכה מסוימת, ואביו רבי חמא פסק אחרת ממנו, והלכו לשאול את הסבא רבי ביסא, ופסק כמו נכדו רבי אושעיא, ושוב אמרו שם: **קרי עליה רמי בר חמא "וְהָחוּט הַמְשָׁלֵשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִתֵּק"** - **זה רבי אושעיא בנו של רבי חמא בנו של רבי ביסא**. וכתבו התוספות (שם ד"ה והחוט המשולש), מה שהזכירו את דעת רבי אושעיא לפני רבי חמא אביו, לפי שהיה גדול יותר מדאי, וכמו שאמרו בעירובין (נ"ג ע"א), **אמר רבי יוחנן: רבי אושעיא בריבי בדורו**, [פירש רש"י, אדם גדול בדורו, וכל מקום שכתוב "ברייב" זהו פירושו]. **כרבי מאיר בדורו, מה רבי מאיר בדורו לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, אף רבי אושעיא לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו**. **אמר רבי יוחנן, ליבם של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סדקים... ראשונים, רבי אלעזר בן שמעון, אחרונים, רבי אושעיא בריבי**. ע"כ. על כל פנים, ראינו מה קרה כשרבי חנניא בן חכניא נכנס לביתו בפתע פתאום בלי הודעה מוקדמת, ולכן נזהר מזה רבי חמא שלא יקרה כן חלילה לאשתו. ואולי משום כך מובא בגמרא פסחים (ק"ב ע"א), שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו, ואחד מהם: "ואל תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית הכרן". כי אחרי שראה מה שקרה לאשת תלמידו שפרחה ונשמטה, לכן הוצרך להזהיר על זה ביותר. גם במדרש ויקרא רבה (פרשת אחרי מות שם), אמר רבי שמעון בן יוחאי, ארבעה דברים הקדוש ברוך הוא שונאם, אף אני איני אוהבם, ואחד מהם: הנכנס לביתו פתאום, ואין צריך לומר לביתו של חברו. רבי יוחנן כשהיה עולה לשאול בשלום רבי חנניא, היה מבעבע [משמיע קול] על שום שנאמר (שמות כ"ח לה): **"וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ"**. ע"ש.]

על כל פנים נחזור לענין, אומר רבנו יוסף חיים, יש להתפלא על המעשה הזה של רבי חנניא בן חכניא שהחיה את אשתו ברגע אחד, כי הלוא אלישע הנביא, כשהחיה את הילד של השונמית, הוצרך לעשות כמה וכמה דברים, [כמו שנאמר (מלכים ב' ד' לב): **"וַיָּבֹא אֵלִישָׁע הַבְּרִיתָה, וְהִנֵּה הַנֶּעֱר מִתְּמָשְׁבַּע עַל מִטָּתוֹ. וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה'.** וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיָּלֶד, וַיִּשֶׁם פִּיּוֹ עַל פִּיו, וַיַּעֲנִיּוּ עַל עֲנִיּוֹ, וַיִּכְפֹּי עַל כְּפָיו, וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשֶׁר הַיָּלֶד. וַיִּשָּׁב וַיָּקָץ בְּבֵיתוֹ, אַחַת הִנֵּה וְאַחַת הִנֵּה, וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹר הַנֶּעֱר עַד שֶׁבֶט עַמֻּמִּים, וַיִּפְקַח הַנֶּעֱר עַל עֵינָיו"] ואיך רבי חנניא בן חכניא בבקשת רחמים החיה את אשתו תיכף ומיד? אך בזה מובן הטעם, כי השם יתברך שילם מידה כנגד מידה ואינו מקפח שכן דבר כלשהו. והיינו, שבשכר שהיה רבי חנניא בן חכניא להוט ומהיר לילך ללמוד תורה, עד כדי כך

נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולם בשיטת רבי עקיבא רבם שלמדו ממנו תורה במסירות נפש כל כך הרבה שנים. זכותם של כל התנאים הקדושים והטהורים, תגן עלינו ועל כל עמו ישראל, ונזכה לגאולה ברחמים, אמן.

שאפילו כשביקש ממנו רבי שמעון בר יוחאי שימתין לו, לא רצה, וזה הוא מעל שורת דרך העולם, שהרי יותר טוב להולכי דרכים שיתלוו זה עם זה ויהיו בצוותא חדא, ועם כל זה להיותו נחפז ורדוף להגות בתורה הקדושה שעה אחת קודם, לא רצה להתעכב אפילו מעט ולהמתין לו. על כן פרע לו השם יתברך עתה, שכשביקש רחמים להחיות את אשתו, ענה לו תיכף ומיד, ולא איחר לעשות בקשתו כלל. ע"כ. **"דְּבָרֵי פִי חֶקֶם חָן"** (קהלת י"ב), **"שְׁפָתַי יִשָּׁק מְשִׁיב דְּבָרִים נְכָחִים"** (משלי כ"ד).

והנה הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א ראש ישיבת "כף החיים" בספרו "תרנן לשוני" (סימן ד) כתב ליישב את קושיית המהר"ם ש"ך, על פי המדרש בקהלת רבה (פרשה א) על הפסוק (קהלת ט ט'): **"מִקְנֵת לֹא יוֹכַל לְתַקֵּן, וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכַל לְהִקְנוֹת"**, אם אין אדם מחסיר עצמו מדברי תורה, יכול הוא עוד להימנות, משאדם מחסיר עצמו מדברי תורה, אינו יכול להימנות, **כי הא דר' יהודה ור' אלעזר הוו תניין כחדא** [היו לומדים יחד] **ונסב ליה ר' יהודה אנתתיה** [נשא ר' יהודה אשה] **וקדמיה ר' אלעזר שבעת ימים דמשתיתא** [ובינתיים התקדם ר' אלעזר בתורה בשבעת ימי המשתה של ר' יהודה], **ועברו כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה** [שרצה ר' יהודה להגיע בתורה לר' אלעזר ולא הצליח להגיע], הו' **"חֶסְרוֹן לֹא יוֹכַל לְהִקְנוֹת"**. ע"כ. וכתב הגאון רבי יהושע הלר בספרו חוסן יהושע (מאמר א סוף פרק ב), והאמר הזה הוא מבהיל למתבונן, עד כמה עלתה שקידתם בתורה, שהרי רבי אלעזר לא התאמץ בשקידתו יותר מהרגלו כדי להקדים את ר' יהודה, ועם כל זה הוצרך ר' יהודה לרדוף אחריו להשיגו ולא השיגו כמה שנים. ע"ש. ולפי זה אפשר, שגם כאן באו חז"ל להשמיענו שאף שרבי שמעון בר יוחאי כבר היה בסוף ימי חופתו, וגם ביקש מרבי חנניא שימתין לו כדי שילכו ביחד לישיבה, עם כל זה לא כך גדלה שקידתו של רבי חנניא ולא המתין לו, כי התורה למעלה מהכל, אפילו למעלה מבקשת חתן קדוש כרבי שמעון.

והגאון רבי חיים פאלאג'י בספרו "זכירה לחיים" (חלק ב, על מדרש קהלת רבה דף ק"ג ס"א) הביא את המעשה הזה של ר' יהודה ורבי אלעזר, וכתב, ומזה נשמע שאם יום תעזבו, יומיים אעזבך הוא, וכמו הימים של המרגלים יום לשנה יום לשנה, והחידוש הוא אף שר' יהודה הלך לדבר מצוה של 'פרו ורבו' השקולה ככל המצוות, וגם הלוא השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה. ואפשר שבעבור זה אמרו בגמרא ברכות (ט"ז ע"א), **רבי אמי ורבי אסי הוו קטריין ליה גנגא**, היו קושרים ומעמידים חופה **לרבי אלעזר. אמר להו רבי אלעזר, אדהכי והכי, בינתיים, עד שתסיימו להעמיד את החופה, איזיל ואשמע מילתא בבי מדרשא, ואיתי, ואימא לנו...** אלך ואשמע דבר תורה בבית המדרש ואבוא אומר לכם. **אתא ואמר להו בא ואמר להם את ההלכה ששמע. אמרו ליה, אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה, דיינו, ע"כ מהגמרא, ועתה, אם הוא אותו רבי אלעזר הנזכר במדרש קהלת, הנה מה טוב ומה נעים. ואפילו אם אחר הוא ששמו כשמו, אפשר שכל כך פחד וחשש רבי אלעזר שמא החופה תגרום לו לסגת אחור בתורה, לכך היתה דעתו על התורה גם בעת הזאת ביום חתונתו ובוים שמחת לבו**. ע"כ. (ועיין למשיגה הגאון רבי חיים שמואלביץ בספרו "שיחות מוסר" תשל"א שיחה טז עמוד עח)

ועל ניצול הזמן שלא יתבזבז אפילו זמן קט, ראיתי מעשה נפלא על הגר"א בספר פניני המסכתא (כתובות ס"ט): כשנאלץ הגאון לעזוב את וילנא לתקופה, נסע לעיר סרהייא שם יכל ללמוד בשקט ובמנוחה, אך כדי להגיע מוילנא לסרהייא, היו צריכים לעבור דרך העיר מרץ, ומפני טלטול הדרך הקשה, חפץ הגאון לנוח מעט במרץ. קודם ביאתו לשם, הודיעו נכבדי וילנא לבעלי בתים הנכבדים ממרץ, שיסדרו אכסניה טובה לגאון, וגם ישיגו עבורו רישיון משוטרי הממשלה כדי שיוכל לנסוע ישר לסרהייא. הם סידרו לגאון להתארח בבית בעל שתי קומות שהיה שייך לגביר המופלג ר' ליב, ופינו לו את הקומה השניה, כדי שיוכל לשבת במנוחה וללמוד. כאשר הגיע הגאון, תיכף התפשטה הידיעה בכל העיר, וכולם מנער ועד זקן טף ונשים לא ראו שינה באותה הלילה. כולם טיכסו עצה מה לעשות, איך לזכות בראיית פני הצדיק ולידע ממנהגיו והליכותיו בקודש. ולכן נימנו וגמרו להביא סולמות גדולים שיגיעו לחלונות הקומה השניה ודרך החלונות להביט בהסתר מעשיו, **כי להיכנס פנימה ולהביט בפניו הקדושות, לא הרהיבו עוז בנפשם לעשות, כי נפל פחד קדושת הגאון על כולם. אך זאת לא יכלו להתאפק מבלי לטפס על הסולמות הגבוהים מחוץ לחומה ולראותו**. וכל מי שזכה לעלות לראות את פניו איך יושב ולומד בגודל קדושתו, היה בעיני כל אנשי העיר, למאשר בעולם. וסיפרו הזקנים ששקדם מאבותיהם את הפלא הגדול שהיה באותה לילה, איך שררו סדר ומשטר, לא דחפו ולא דחקו איש את רעהו ולא נשמע קול צווחה וגערה, רק דממת קודש שלטה על כל הנאספים לראות בהדרת קודשו של הגאון, **כי גודל קדושת צדקותיו ותורתו ויראתו הקדושה, פעלו אז והופיעו על כולם, וכולם הרגישו רגש קדוש ונאדר מאין כמוהו, אשר כמה שנים אחר כך לא שכחו את הרגש הקדוש והנעלה הזה**. כשהעמידו את הסולמות, מי שעלה, היה מתמהמה מעט, מביט בגאון ויורד, ושוב עולה אחר, וככה עשו כולם, ולא נתנו להתמהמה, כי כולם חפצו להביט בגאון. פתאום לאחר חצות התפשטה בשורה מעציבה, כי הגאון התעורר משינתו המועטת שהיתה מעט מזער, **ואמר בקול חרדה, שבעיר מרץ אחתו שינה, וישן כעשר דקות יותר מהרגלו, ובה חיסר עשר דקות מעבודת השם, ועל זה הצטער מאוד**. כאשר נודע לאנשי העיר צערו של הגאון מהשינה שחטפתו, הצטערו כולם שבעירם קרה כן, כי גאון קדוש וטהור חיסר עשרה רגעים בעבודת השם, ו'שינה לצדיקים, רע להם ורע לעולם' (סנהדרין ע"א ע"ב), וכל השמחה שהיתה להם עד כה, נהפכה ליגון, כי גרמו לגאון צער גדול. אולם בחזרתו מהעיר סרהייא, שוב התארח הגאון במרץ באכסניה ארשונה, ובאותה לילה ישן עשר דקות פחות מכפי הרגלו, כדי לתקן את החטא מהשינה היתירה שהיה בקשם בלילה הארשונה, לכשיאשר שהשם עזר לו לתקן את השינה היתירה, משמח מאוד, ותיכף נודע לכל אנשי העיר, ושמו גם הם בשמחתו. ע"כ.